

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ตามที่คุณวิจัยได้ศึกษาการก่อตัวและกระบวนการประชาสังคม : กรณีศึกษาชุมชนคิริวง ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการวิจัย 2 ประการ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการก่อตัวของกระบวนการประชาสังคมในชุมชนคิริวง ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษากระบวนการประชาสังคมในชุมชนคิริวง ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

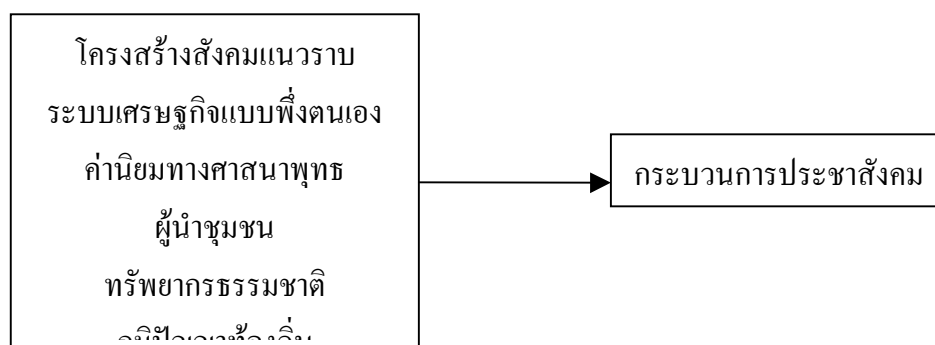
ผู้วิจัยจึงขอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หลักจากที่คุณวิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชนคิริวง ดังนี้

1. ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อกระบวนการประชาสังคม

ชุมชนคิริวงเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์แตกต่างจากชุมชนอื่นทั่วไป ได้แก่ การมีประวัติศาสตร์ที่กล่าวขานถึงการต่อสู้ของประชาชนเพื่อการดำรงชีวิตในแบบที่ตนเองต้องการ โครงสร้างทางสังคมแนวราบที่ชาวบ้านไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ทั้งทางด้านฐานะและชนชั้น เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนมีความผูกพันกันทางสายเลือดและความรู้สึก คือเป็นทั้งเครือญาติ เป็นพี่น้อง และเป็นเพื่อน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือการทำสวนผลไม้ และมีรายได้เสริมจากการร่วมงานกับกลุ่มอาชีพในชุมชน หรือรับจ้างทั่วไป ชุมชนคิริวงจึงเป็นทั้งแหล่งผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย และยังสามารถผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนได้อีกด้วย แต่ชาวคิริวงมีฐานะไม่ค่อยดีนัก เนื่องจากราคาผลผลิตไม่ตรงกับตลาด และหนี้สินที่เกิดจากการบริโภค แต่เนื่องจากคิริวงตั้งอยู่ในป่าเขาร้อนชื้น ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทั้งดิน น้ำและอากาศอันอุดมสมบูรณ์ทำให้ผลผลิตของชาวสวนมีคุณภาพดี เป็นที่การของตลาด โดยเฉพาะมังคุด และเนื่องจากวิธีการปลูกแบบสวนป่าทำให้ชาวคิริวงมีผลผลิตเกือบตลอดทั้งปี ช่วยสร้างรายได้ให้ชาวสวนได้อีกทางหนึ่ง ประกอบกับการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งตนเองตั้งแต่อดีต ชาวบ้านจึงมีภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และปัจจุบันชาวบ้านสามารถนำภูมิปัญญานั้น มาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจัดจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว สังคมคิริวงเป็นสังคมพุทธศาสนา ชาวบ้านยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน ค่านิยมที่

เกิดจากคำสอนของศาสนาพุทธส่งผลต่อการดำรงชีวิตของชาวชุมชน ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และ สังคม โดยเฉพาะคำสอนของการเป็นที่พึ่งแห่งตน ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว การอุทิศตนเพื่อส่วนรวม เสียสละ สามัคคี แต่เชื่อว่าคิริวงจะมีแตกความสามัคคีกัน คิริวงมีความขัดแย้งแต่เป็นการขัดแย้งทาง ความคิด ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาของชุมชนนี้ ชาวบ้านที่นี่มีความคิดเป็นของตัวเอง ผู้นำไม่ได้ เป็นผู้ชี้แนะทางความคิด ผู้นำชุมชนจึงเป็นเสมือนผู้ทำหน้าที่รับใช้ประชาชน ทำตามมติของชาวบ้าน ประสานระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานรัฐ

จากการวิจัยครั้งนี้ จึงสรุปได้ว่าปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนต่อการก่อตัวของกระบวนการ ประชาสังคมในชุมชนคิริวงนั้น ประกอบด้วย โครงสร้างสังคมแนวราบ ระบบเศรษฐกิจแบบ พึ่งตนเอง ค่านิยมทางศาสนาพุทธ ผู้นำชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสรุปเป็นภาพประกอบ ดังนี้

ภาพประกอบ 2 ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อกระบวนการประชาสังคมชุมชนคิริวง

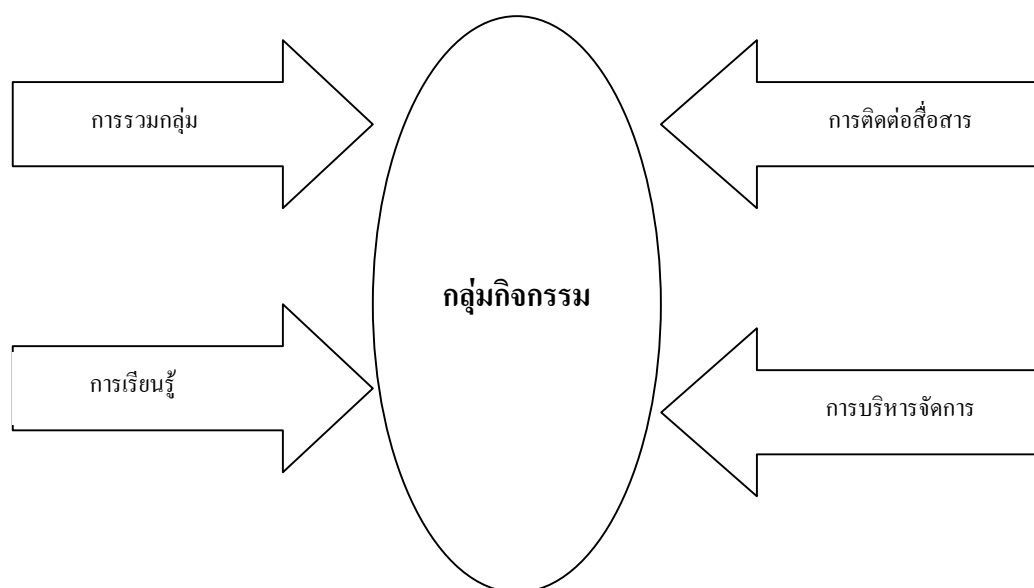
2. กระบวนการประชาสังคม

จากองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นของชุมชนคิริวง เป็นปัจจัยส่งเสริมให้กระบวนการ ประชาสังคมของชุมชนคิริวงสามารถเกิดขึ้นได้ เนื่องจากชุมชนคิริวงมีเป้าหมาย มีความต้องการ ร่วมกันระหว่างชาวชุมชนคือ ต้องการแก้ไขปัญหาความยากจน ปัญหานี้สิน ปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จึงแสวงหาหนทางร่วมกันในการสร้างอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ให้ชาวชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สร้างโอกาสในการพัฒนาคน คิริวงได้นำกระบวนการประชาสังคม หรือการทำงานร่วมกันระหว่าง ชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนา ให้เกิดการรวมกลุ่มระหว่างชาวบ้านที่มีความต้องการร่วมกัน มีความ หลากหลายได้รับความร่วมมือจากทุกส่วนในชุมชน และเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่ได้เป็นการจัด

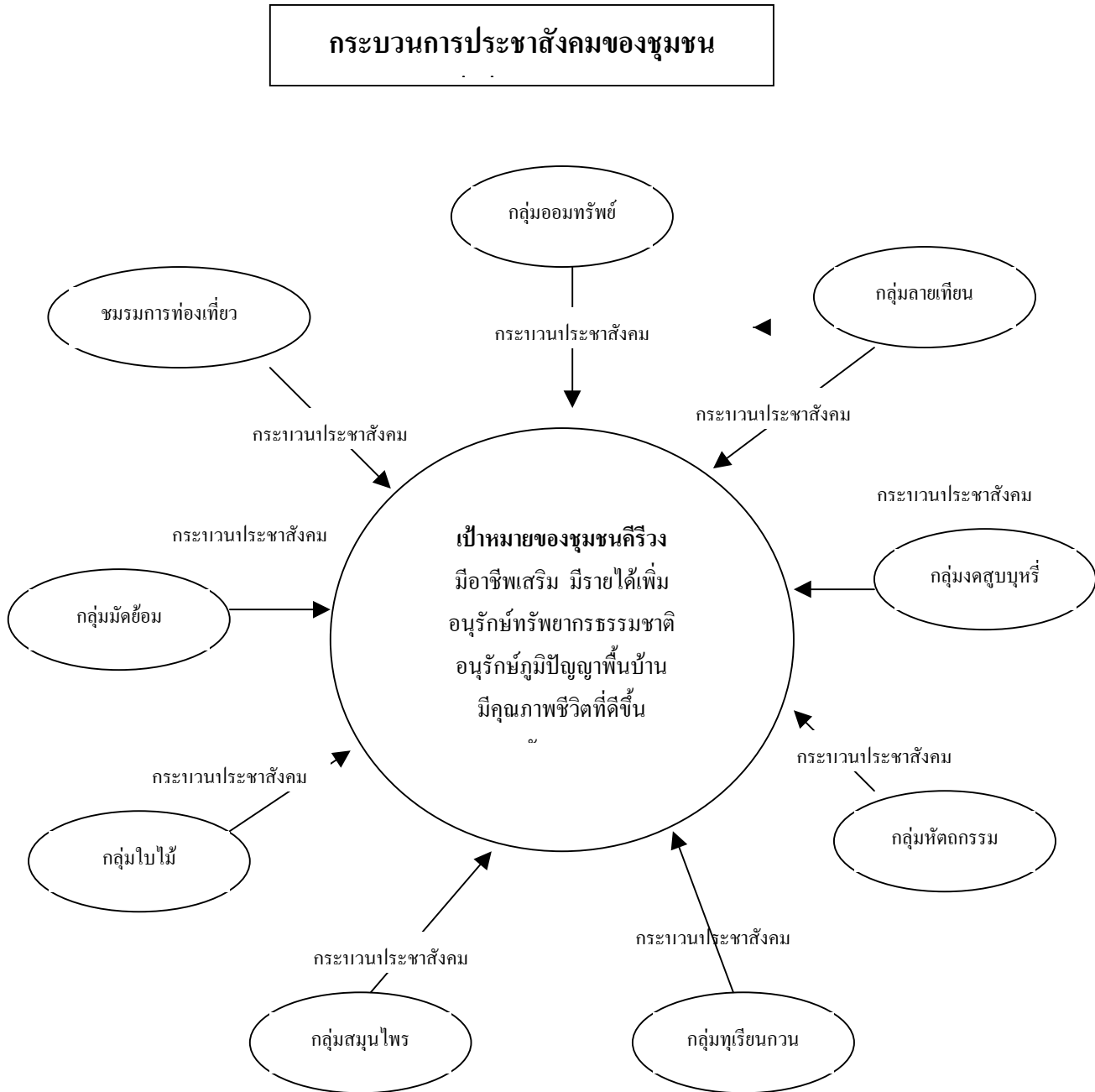
ตั้งขึ้น แต่เป็นความต้องการอย่างแท้จริงของชาวบ้าน กำหนดกิจกรรมร่วมกันเพื่อหาหนทางให้ถึงเป้าหมายที่ทางกลุ่มได้ตั้งไว้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วกลุ่มภายในชุมชนที่ริวงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอาชีพ ทั้งนี้ก็เนื่องจากการต้องการสร้างอาชีพเสริม เพิ่มรายได้

จำนวนกลุ่มภายในชุมชนที่ริวงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีทั้งกลุ่มที่ก่อตั้งมาเป็นเวลานาน และเป็นที่รู้จัก ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ ชมรมการท่องเที่ยว หัตถกรรม ทูเรียนกวน กลุ่มมัดย้อม ส่วนกลุ่มที่มีการรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะกิจ เช่น กลุ่มแม่บ้านพัฒนา กลุ่มเยาวชนบำเพ็ญประโยชน์ จัดตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมบางอย่าง เมื่อบรรลุดูภารกิจแล้วก็สลายตัว สังเกตได้ว่ากลุ่มเหล่านี้จะไม่ใช่เป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เป็นการรวมกลุ่มเพื่อสังคมและชุมชน กลุ่มเหล่านี้อยู่ไม่นาน เมื่อปัญหาแก้ไขชาวบ้านก็กลับไปมีชีวิตปกติอีกครั้ง เนื่องจากกิจกรรมของกลุ่มไม่ต่อเนื่อง แต่กลุ่มงดสูบบุหรี่บ้านที่ริวงที่สมาชิกส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์คือต้องการเลิกบุหรี่ ปัจจุบันยังมีกลุ่มนี้อยู่เพียงแต่ดำเนินกิจกรรมไปอย่างเงียบๆ และทางกลุ่มก็พยายามจะนำเอากิจกรรมอื่นๆเข้ามาเป็นตัวดึงดูดใจสมาชิก และพยายามสร้างกิจกรรมใหม่ให้สมาชิกได้เข้าร่วมมากขึ้น เช่น การรับจ้างทำงาน การตั้งระเบียบการออมเงิน

จะเห็นได้ว่ากว่าทางกลุ่มแต่ละกลุ่มจะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ ทั้งจากภายในชุมชนคือภูมิปัญญาท้องถิ่น และภายนอกคือการศึกษาเรียนรู้จากเครือข่ายในท้องถิ่นอื่น ได้จากศึกษาดูงาน และนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานนั้นมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของตนเอง อาศัยการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกกลุ่ม ชาวบ้านภายในชุมชน และหน่วยงานอื่นๆและประชาชนผู้สนใจทั่วไป โดยอาศัยการบริหารจัดการ

ภาพประกอบ 3 กระบวนการประชาสัมพันธ์ชุมชนคีรีวง

ภาพประกอบ 4 การดำเนินงานแก้ปัญหาด้วยกระบวนการประชาสังคมของชุมชนศิรีวง

ผู้วิจัยจึงขอสรุปว่าการศึกษาก่อตัวและกระบวนการประชาสังคม : กรณีศึกษา ชุมชนศิรีวง ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการก่อตัวของกระบวนการประชาสังคม ได้แก่ โครงสร้างทางสังคมแนวราบ ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ค่านิยมของศาสนาพุทธ ผู้นำชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนกระบวนการประชาสังคมนั้น ผู้วิจัยพบว่า การรวมกลุ่มเนื่องจากมีความต้องการร่วมกัน มีความหลากหลายร่วมมือกันทุกส่วน และเป็นไปโดยธรรมชาติ การเรียนรู้ในการทำงาน การดำเนินกิจกรรมกลุ่มที่ได้กำหนดขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์กลุ่มนั้น ได้มีการผสมผสานระหว่างองค์ความรู้เดิมที่ได้รับการถ่ายทอด และองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับคำแนะนำ ศึกษา ดูงาน มาปรับให้เหมาะสมกับสภาพชุมชนของตนเอง โดยอาศัยการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก กลุ่ม คนภายในชุมชน ผู้นำชุมชน และเครือข่ายความร่วมมือภายนอกชุมชน โดยผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ และสิ่งสำคัญคืออาศัยการบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องการศึกษาการก่อตัวและกระบวนการประชาสังคม : กรณีศึกษา ชุมชนศิรีวง ตำบล ท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราชที่ผู้วิจัยสรุปไว้ข้างต้น มีความสอดคล้องกับงานวิจัย ดังนี้

มันทนา สามารถ และคณะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของประชาคมตำบล ผลการวิจัยพบว่า จำนวนและบทบาทของผู้นำอย่างไม่เป็นทางการมีความสำคัญที่แสดงถึงความสามารถในการพัฒนากิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสนองต่อความต้องการของชุมชนในหลายด้านและครอบคลุมทุกกลุ่มคน

ความสัมพันธ์ของชุมชนที่ศึกษาเป็นความสัมพันธ์เชิงแนวราบค่อนข้างมาก โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในระดับหมู่บ้าน ส่วนในระดับที่สูงกว่าระดับหมู่บ้านและตำบลนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่พัฒนามาจากประสบการณ์การต่อสู้ร่วมกันเพื่อเรียกร้องสิทธิในที่ทำกิน การใช้พื้นที่ป่าและพื้นที่ทะเล

ปัจจัยในเชิงประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขในเชิงบริบทของการพัฒนาความเป็นประชาคมตำบล ปัจจัยด้านทุนวัฒนธรรม สำนักสาธารณะ ความต้องการ แก้ไขปัญหาของชุมชนเพื่อพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเอง ผู้นำและภาวะผู้นำที่เข้มแข็งและหลากหลาย กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนและการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างแท้จริงเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของประชาคมตำบล และมีปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของประชาคมตำบล ได้แก่ ความช่วยเหลือจากรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคเอกชนที่มีส่วนร่วมสนับสนุน

มนิรัตน์ มิตรปราสาท (2538 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการก่อตัวขององค์กรประชาชนกับการเสริมอำนาจประชาชน : ศึกษากรณีชุมชนประมงพื้นบ้าน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง พบว่า การก่อตัวขององค์กรประชาชนจะเกิดขึ้นได้ เมื่อสมาชิกในชุมชนรู้สึกและตระหนักในการดำรงอยู่ของปัญหาภายในชุมชนและมีความต้องการแสวงหาแนวทางแก้ไขโดยกระบวนการดังกล่าว และจะสามารถนำไปสู่การเกิดองค์กรประชาชนที่ดีที่สุดต่อเมื่อผู้นำและกลุ่มแกนนำภายในชุมชนที่มีศักยภาพในการเข้าถึงปัญหาสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ตลอดจนสามารถหาแนวทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสม

ในขณะที่มีปัจจัยภายนอก ได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชนที่เกื้อหนุน นโยบายของรัฐ และการปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐที่สอดคล้องกับสื่อมวลชนที่ได้รับความสนใจ เป็นปัจจัยเสริมให้องค์กรประชาชนมีอำนาจต่อรองกับกลุ่มทุนและผู้ที่จะเข้ามาใช้ประโยชน์เหนือทรัพยากรท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นเรศ สงเคราะห์สุข (2540 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษา การแก้ไขปัญหาสารเสพติด โดยแนวทางวัฒนธรรมชุมชน พบว่า ด้านองค์กรชุมชนมีองค์กรธรรมชาติที่ยังคงมีบทบาทสูงในชุมชนทั้งทางด้านความเชื่อ พิธีกรรม โดยมีกลุ่มระดับหมู่บ้านเป็นผู้นำตามธรรมชาติและกลุ่มผู้นำอาวุโสเป็นผู้นำองค์กร ด้านการผลิตมีกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน และด้านความสัมพันธ์มีระบบครอบครัวและเครือญาติที่เป็นระบบดั้งเดิมของชุมชน นอกจากองค์กรธรรมชาติแล้ว ยังมีองค์กรที่เกิดจากการผลักดันภายนอก ซึ่งบางองค์กรยังมีอยู่แต่บางองค์กรได้สลายไปแล้ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือเงื่อนไขความจำเป็นของชุมชนกับปัจจัยเกี่ยวกับการแทรกแซงโดยอำนาจจากภายนอก ด้านผู้นำมีทั้งผู้นำทางธรรมชาติ ผู้นำทางการ ผู้นำพระสงฆ์ ซึ่งผู้นำเหล่านี้สามารถทำงานรวมกลุ่มกันเป็นอย่างดี โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความเหมาะสมและตามความสามารถของผู้นำเหล่านี้

ส่วนในด้านระบบความสัมพันธ์ในชุมชน พบว่า ด้านการผลิตมีลักษณะเป็นการทำไร่หมุนเวียน ทำนา เลี้ยงสัตว์และทอผ้า ด้านความเชื่อพบว่ามีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

โดยการให้คุณค่าเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่รอบตัว ด้านความสัมพันธ์ที่มีการจัดระบบความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับครอบครัวเครือญาติ จนถึงในระดับชุมชน โดยมีคนเป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับเหนือสิ่งธรรมชาติ ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้ แสดงออกในรูปแบบประเพณีพิธีกรรมและการทำกิจกรรมต่างๆของชุมชน

ภุษา ศรีวิลาส (2538 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการแก้ไขปัญหของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนสามารถริเริ่มกิจกรรมแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าได้ แต่มีข้อจำกัดในการระดมทรัพยากรภายในกลุ่มและการขยายผลกิจกรรม และชุมชนสามารถริเริ่มกิจกรรมได้จากการกระตุ้นและสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มมีประสบการณ์แก้ไขปัญหาร่วมกัน เกิดการเรียนรู้และสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก จนกระทั่งกลุ่มมีแนวโน้มการพัฒนาที่ดีสามารถสร้างสวัสดิการให้กับชุมชน

ปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อกระบวนการแก้ไขปัญห ได้แก่ คุณลักษณะของผู้นำที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เข้มแข็งและมีความสามารถในการระดมทรัพยากรจากภายนอก ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่ดี อันเป็นพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติและเชิงอุปถัมภ์ และคุณค่าของการช่วยเหลือกันที่มีกันมานาน ส่วนข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการแก้ไขปัญห ได้แก่ นโยบายจากหน่วยงานภายนอกที่จำกัดรูปแบบในการทำกิจกรรม ทำให้บุคลากรมี วิธีการทำงานที่ไม่ยืดหยุ่นส่งผลให้กิจกรรมไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน

ถวิล กัลชาญพิเศษ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องวิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท ผลการศึกษา พบว่า

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีอยู่จำกัดนั้น ได้มีการจัดการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
2. การปรับตัวของชุมชน สามารถประยุกต์นโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นร่วมกับภูมิปัญญาความคิดเห็นของชุมชนได้อย่างสมเหตุสมผล
3. การให้การศึกษาแก่ประชาชนในชุมชน มีความกระตือรือร้นมากขึ้น
4. การช่วยเหลือหรือการพึ่งตนเอง พื้นฐานที่แท้จริงเกิดจากการรวมกลุ่มอาชีพ เพราะสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ แต่ก็มิได้ประสบความสำเร็จทุกกลุ่มอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มที่ขาดความร่วมมือในการนำผลประโยชน์ของกลุ่มมาพุงฐานะกลุ่มให้ดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มต้องสลายไปพร้อมกับกลุ่มที่มีศักยภาพดีกว่า
5. การต่อรองกับชุมชนภายนอกหรือกลุ่มเศรษฐกิจภายนอกชุมชน ซึ่งแต่ก่อนมัก

ปรากฏว่าชุมชนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการขายผลผลิตของชุมชน แต่ยังมีข้อด้อยอยู่คือ การไม่สร้างเครือข่ายในสังคมร่วมกับชุมชนใกล้เคียง เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับสังคมมากขึ้น

ส่วนปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการพึ่งตนเองของชุมชนหรือการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนในด้านความสัมพันธ์ของชุมชนหรือการรักษาวัฒนธรรมความเชื่อพื้นฐานมิได้เปลี่ยนแปลงไป เพียงแต่วัฒนธรรมด้านการผลิตหันไปมุ่งเน้นการผลิตเพื่อระบบเศรษฐกิจมากขึ้น โดยสังเกตได้จากระยะหลังนั้น รายได้ของประชาชนในชุมชนจะเพิ่มมากขึ้น และสามารถสร้างฐานะให้แก่ครอบครัวได้เพิ่มมากขึ้น ส่วนปัจจัยอื่นๆ อาทิ สภาพแวดล้อมของชุมชนในด้านนโยบายของรัฐ ชุมชนสามารถปฏิบัติตามข้อเสนอแนะได้ทุกประการ และการปฏิบัติในส่วนของชุมชนภายใต้นโยบายของรัฐ ถูกนำไปสนับสนุนให้กระบวนการส่งเสริมการพึ่งตนเองของประชาชนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งความสามารถพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของ ผู้นำท้องถิ่น โดยการชักนำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และพัฒนาชุมชนด้วยความสำนึกรับผิดชอบของตนเอง มิได้เกิดขึ้นจากการบังคับให้ปฏิบัติปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการก่อตัวของกระบวนการประชาสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการก่อตัวและกระบวนการประชาสังคม : กรณีศึกษาชุมชนศิรีวง ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อจะได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ 2 ประการ ดังนี้

1. ควรจะศึกษาวิจัยเรื่องการก่อตัวและกระบวนการประชาสังคมในชุมชนอื่น เพื่อนำมาเปรียบเทียบหาหนทางในการพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป
2. จากการที่ได้เข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชนศิรีวงครั้งนี้ พบว่าผู้นำหลายกลุ่มกล่าวในลักษณะคล้ายคลึงกันว่า ชุมชนศิรีวงได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะจาก นักวิชาการหลายหน่วยงาน คนเหล่านี้เข้ามาในชุมชนก็หวังจะได้ข้อมูลกลับไป โดยไม่ได้ให้อะไรกลับมาแก่ชุมชนเลย ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเพื่อให้การวิจัยได้เป็นประโยชน์ต่อสังคมจริงๆ จึงควรได้มีการศึกษาวิจัยแบบวิจัยเชิงพัฒนา หรือการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยและสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยได้ปฏิบัติด้วย